

Koós István: Japáni sárkányok 1. rész

Japán akrobata csoport vendégjátéka 1868-ban a Budai Népszínházban

Japán a XIX. század közepén nagy átalakulások előtt állt. Az évszázadokig tartó elzárkózási politikát fokozatosan felváltotta az ország megnyitása a nyugati kultúra előtt. Ennek végpontja a mindenki előtt ismeretes Meidzsi-reform (1868), amely a nyugatosok teljes győzelmét jelentette. De ezt egy hosszú folyamat előzte meg, mióta Matthew C. Perry amerikai hajós kapitány megjelent Japán partjainál és kikényszerítette 1854-ben az első egyezményt egy nyugati országgal. Attól kezdve ádáz harcot vívtak a nyugati nyitás hívei az elzárkózási politikát továbbra is fenntartani akarókkal. A Nyugat hívei egyre több kapcsolatot kerestek az Egyesült Államokkal és Európával.

Már 1862-ben járt japán küldöttség Európában, amiről a magyar olvasók is értesülhettek.[1] Ebbe a sorba illeszthető, hogy a Niigata megyéből származó, Ecsigo Kakubei Dzsisi (Ecsigoi Kakubei Sárkány [társulat]) amerikai, majd európai turnéra indult. A társulat akrobatikus mutatványai nagyon népszerűek voltak a korabeli Japánban, Ecsigo vidékén 60 – 70 ilyen társulat is létezhetett. Fő jellegzetességük az 5 – 10 éves gyerek szereplők tudatos betanítása és a mutatványokban való szerepeltetése.[2]

1868 januárjában a pest-budai közönség is megismerkedhetett velük. Az mindenképpen előnyös és szerencsés volt, hogy az európai közönség éppen ilyen műfajú japán produkciót láthatott, (és ők is könnyebben vállalkozhattak ilyen hosszú útra Japánból a hagyományaikat mereven őrző tradicionális színházi műfajok képviselőinél, mint a kabuki, nó, bunraku vagy a kjógen), mert az akrobatika nem volt idegen az európai közönségtől. Az említett hagyományos színházi műfajok teljesen egyedien fejlődtek, és ezért a nyugati nézőnek annyira idegennek tünnek mind színészi játék, mind a darabok, mind esztétikai viszonyulás tekintetében, hogy az autentikusság máig központi problémája maradt a nyugati vendégszereplésre érkező hagyományos színházi társulatoknak. Mit és mennyit kell változtatni, hogy az európai néző is viszonylagosan értse és befogadhassa a színpadi történeteket, de a színpadon látottakra mégis azt lehessen mondani: ez a japán színház, és nem valami japános, esztrádszerű keverék. Ilyen kérdések egy akrobata társulatnál nem merültek fel, így a magyar közönség is maradéktalanul élvezhette a társulat műsorát.

A magyarországi szereplésről keveset lehetett tudni, talán csak annyit, hogy 1868 januárjában történt a Budai Népszínházban, és hogy a Réthi L. aláírású Réthi Lajos hosszabb beszámolót közölt a Vasárnapi Ujságban[3], de még a pontos időpont sem volt tisztázott.[4] Mielőtt részletesebben ismertetném a műsort, határozzuk meg a vendégszereplés pontos időpontját. A napilapok január 8-ra (ez szerda volt 1868-ban) hirdették az első fellépést,[5] viszont az első beszámolók csak január 10-én jelentek meg.[6] Lehet, hogy valamilyen okból egy nappal csúszott a társulat debütálása bár a korabeli újságírói szokások szerint a 8-i időpont sem magyarázhatatlan. Tudniillik, akkoriban az újságírók a cikkük megírásához viszonyították az időpontokat – nem úgy, mint ma, amikor a megjelenéshez. Így ha a 8-i előadásról szóló cikket csak másnap 9-én írta az újságíró, és utalt az előző este látottakra, az csak a 10-i számban jelent meg.

Az egzotikus társulatnak elég nagy sikere volt, így az eredetileg 4 előadásra[7] tervezett szereplést meghosszabbították január 15-ig (szerda),[8] de még egészen 19-ig (vasárnap)

maradtak, amikor már a következő, szentpétervári fellépés miatt mindenképpen el kellett utazniuk.^[9] A januári, téli, hideg idő magyarázza, hogy miért kellett a vendéjátéknak fedett, fűtött helyen lennie, pedig bizonyára mind a közönségnek, mind a társulatnak előnyösebb lett volna a szabadtéri bemutatás. 1868 elején azonban ilyen fedett, fűtött, a produkció bemutatására alkalmas színpad ritkaság számba ment (nem voltak még megfelelő mulatók, orfeumok, amelyek az ilyen produkciók befogadásának természetes helyszínei), ráadásul kétséges, hogy a Vigadó, vagy a Nemzeti Színház befogadott volna-e ilyen vásári színezetű, cirkuszi produkciót. Így maradt a Budai Népszínház, amely zenés – táncos, vígjátéki műsorával is közelebb állt hozzájuk.

A színház épülete ma már nem található meg, 1861 és 1870 között állt a Lánchíd budai hídfőjénél. Ez sem volt teljesen ideális: „[...] a színpad térhiánya sok tekintetben megakadályozta őket erejük teljes kifejtésében” – írja egy újság,^[10] valamint maga a környék sem volt éppen könnyen megközelíthető: messze volt a centrumtól, csak jó időben telt meg a nézőtere, viszont a japánok ennek ellenére tudtak nagyobb nézőközönséget gyűjteni.^[11]

Arról is képet alkothatunk, milyenek tűnhettek a közönség számára a még soha nem látott japán vendég-művészek-. (Valószínűleg ők voltak a legelső japán születésű személyek, akik Magyarország területére léptek.) Réthi Lajos említett Vasárnapi Újság-beli cikk inkább a műsorszámokat elemző írás, de hozzáférhető egy sokkal személyesebb beszámolója is. Réthi Lajos ugyanis akkor egy Jó Barát nevű, hangsúlyozottan a köznépek szánt (Képes újság a magyar nép számára – olvasható az alcímben), hetilapot szerkesztett, és a január 16-i számban megosztotta olvasóival élményeit, méghozzá egy amolyan „rácsodálkozó” cikkben.

Korabeli lapokban gyakran található olyan rovat, amelyben világlátott emberek, a személyességet erősítve gyakran levél formában (mintha egy régi meghitt barát írná le élményeit) és humoros jelleggel számolnak be kalandjaikról. Ezt gyakran - ahogy az akkori humorisztikus sajtóban olyannyira elterjedt – álnéven teszik. A Jó barátban Bús Székely álnéven jelentek meg a beszámolók. Bár a Bús Székely álnevet sem Gulyás Pál,^[12] sem Sz. Debreczeni Kornélia^[13] nem oldja fel, bizvást azonosíthatjuk Bús Székelyt magával a szerkesztővel, hiszen Erdő-Csinádon, Maros-Torda megyében született.^[14]

Réthi Lajos beszámolója szerint tehát a közönséget már az előadás legelején meglepetés éri: „Mikor felhúzták a függönyt, egy sor ember, valami nyolc-tíz, térdepelt egymás mellett a közönség felé fordulva. Egyszerre, mintha dróton rándították volna, behajoltak arcokkal a földre.” A művészeknek ez a nem megszokott, de Bús Székely szerint illedelmes köszöntése elgondolkoztatja őt, és azt a konklúziót vonja le, hogy szokásaik furcsák, de ők is furcsálhatják a mi szokásainkat.

Milyenek a japánok? Bús Székely erre is választ ad: „Már az arcuk is különbözik a mienktől; egyszerre meg lehet ösmerni, hogy más földrész szülöttei. Szakálluk és bajuszok egyáltalában nincs, nem szokott nőni annál a fajnál; szemök nem kerek, mint a mienk, hanem hosszúdad és egy kissé rézsut áll, nem függélyesen a homlok alatt. Hajokat elől leborotválják egész a fej tetejeig; ami azontúl marad, azt összekötik copfba. Öltözetök is feltűnő; de azt már nem tudom megmagyarázni, hogy milyen; elég az hozzá, hogy nálunk nem venné magára senki, mert uton utfélen kikacagnák érte.”

A társulat egyik hölgy tagja nem nyeri el a tetszését: „Eléjött egy kisasszony is, már t. i. olyan japáni kisasszony, a kibe bizony soha se tudnék bele szeretni: ferde szemébe, olajsínű arcába, zömök természetébe; pedig azt mondják ismerőseim, hogy én minden nőbe beleszeretek,

csak hogy egynek sem merem megmondani.” (Az idézet jól mutatja, azt a kedélyes hangütést, amely az ilyenfajta cikkeket jellemzi.)[\[15\]](#)

A közönség soraiban helyet foglaló hölgyek ezzel talán nem értettek egyet, hiszen egy másik újság szerint éppen azért jelent meg annyi hölgy a nézőtérén, hogy saját ruha és frizura viseletükhöz új impulzusokat kapjanak az egzotikus hölgyektől[\[16\]](#) (több hölgy is a társulat tagja volt, nemcsak a kötél-táncos „kisasszony”, de információ áll rendelkezésünkre arról, hogy japán zenei kísérettel adták elő a számokat, és a zenészek is hölgyek lehettek[\[17\]](#)), hiszen végtére is a nézők nagy része nem azért látogatott el a színházba, hogy a japánok külsejét nézze, hanem mert „[...] néhány sikerült számban oly bámulatos ügyességet tanúsítottak, minőt ritkán van alkalma látni a közönségnek.”[\[18\]](#)

[\[1\]](#) A japáni követség Európában. Vasárnapi Ujság. (9) 1862. 27. (július 6.) p. 316.

[\[2\]](#) Umemura Yuko: Japánok és magyarok egymásról. Bp., Akadémiai, 2017. p. 43 – 44.

[\[3\]](#) [Réthi Lajos] Réthi L.: A japáni „sárkány-társaság” mutatói. Vasárnapi Ujság. (15) 1868. 3. (január 19.) p. 28 – 29.

[\[4\]](#) Umemura i. m. 44.

[\[5\]](#) Pl.: A Hon Esti Lapja. (1) 1868. január 8. p. 4., Magyar Ujság. (2) 1868. január 8. p. 19.

[\[6\]](#) Die sogenannte „japanische Drachentruppe” [...] Abendblatt des Pester Lloyd. (15) 1868. január 10. p. 4., Japáni sárkány sereg [...] Budapesti Közlöny. (2) 1868. január 10. p. 79., A „japáni sárkányhad” [...] Fővárosi Lapok. (5) 1868. január 10. p. 28. – s.: A japáni sárkány sereg [...] Magyar Ujság. (2) 1868. január 10. p. 26., xy: Die japanische Drachentruppe. Ungarischer Lloyd. Morgenblatt. (2) 1868. január 10. p. 3.

[\[7\]](#)– s.: A japáni sárkány sereg [...] Magyar Ujság. (2) 1868. január 10. p. 26.

[\[8\]](#)– s.: A budai népszínház [...] Magyar Ujság. (2) 1868. január 12. p. 35.

[\[9\]](#) Népszínház Budán. [Hirdetés] Fővárosi Lapok. (5) 1868. január 17. p. 52.

[\[10\]](#)– s.: A japáni sárkány sereg [...] Magyar Ujság. (2) 1868. január 10. p. 26.

[\[11\]](#) Egy hét története. Hazánk és a Külföld. (4) 1868. 3. (január 16.) p. 46 – 47.

[\[12\]](#) Gulyás Pál: Magyar írói álnév lexikon. Bp., Akadémiai, 1956.

[\[13\]](#) Debreczeni Kornélia, Sz.: Magyar írói álnév lexikon. Bp., PIM, 1992.

[\[14\]](#) Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái. Bp., Hornyánszky, 1906. XI. köt. 821. hasáb.

[\[15\]](#) [Réthi Lajos] Bús Székely: Pesti furcsaságok. Jó Barát (1) 1867/1868. 8. (január 16.) 252 – 254. hasáb

[\[16\]](#) r.: A japáni sárkány sereg [...] Magyar Ujság. (2) 1868. január 15. p. 43.

[\[17\]](#) Egy hét története. Hazánk és a Külföld. (4) 1868. 3. (január 16.) p. 46 – 47.

[\[18\]](#)– s.: A japáni sárkány sereg [...] Magyar Ujság. (2) 1868. január 10.